İSTANBUL UNIVERSITY PRESS

Muhasebe Enstitüsü Dergisi
Journal of Accounting Institute
JAI 2025, (73): 61–74

https://doi.org/10.26650/MED.1701626
Başvuru | Submitted 18.07.2025
Revizyon Talebi | Revision Requested 21.07.2025
Son Revizyon | Last Revision Received 22.07.2025
Kabul | Accepted 13.08.2025

Muhasebe Enstitüsü Dergisi
Journal of Accounting Institute

Araştırma Makalesi | Research Article

Açık Erişim | Open Access

Suistimal Denetiminde İç Kontrol ve İç Denetim Fonksiyonlarının Etkililiğinin Değerlendirilmesi: Örnek Olay Analizi

Evaluating the Effectiveness of Internal Control and Internal Audit Functions in Corruption Auditing: A Case Study

N. Gözde Bircan [1]

[1] T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Öz İç kontrol ve iç denetim fonksiyonları işletmelerde suistimal olaylarının önlenmesi veya ortaya çıkarılmasında önemli bir fonksiyona sahip iki ayrı sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. İşletme varlıklarının korunması, işletmenin finansal raporlamasının güvenilirliği ile ilgili yasa ve düzenlemelere uygunluğun sağlanması ve işletme faaliyetlerinin etkinliğinin ve verimliliğinin sağlanması amacıyla işletme içerisinde tasarlanmış olan iç kontrollerin etkin çalışması halinde suistimal olayları henüz ortaya çıkmadan önlenebilmekte veya önemli ölçüde azaltılabilmektedir. Söz konusu iç kontrollerin etkili şekilde çalışabilmesi için iç kontrol sisteminin etkinliğini değerlendiren ve sistemdeki çeşitli eksiklikleri veya zayıflıkları sürekli gözetim mekanizması ile ortaya çıkaran bağımsız bir iç denetim fonksiyonuna ihtiyaç bulunmaktadır. Çalışmada bir sigorta işletmesinde gerçekleşen suistimal olayı üzerinden iç kontrol ve iç denetim sistemlerinin etkililiği değerlendirilmiş ve etkili bir suistimal risk yönetim süreci açısından sorun teşkil eden iç kontrol ve iç denetim eksiklikleri ortaya konulmuştur.

Abstract Internal control and internal audit functions are two separate systems that have a significant function in preventing and detecting corruption cases in organisations. Corruption cases might be detected before occured or prevented, considerably. In the case of internal controls designed with the aim of protecting its assets, ensuring reliability of financial reporting, compliance with related laws and regulations and effectiveness and efficiency of business operations work effectively inside of organisations, To make these internal controls work in an effective way, there should be an independent internal audit mechanism which evaluates the effectiveness and efficiency of internal control system and define various internal control weaknesses or deficiencies through continous monitoring in organisations. In this study, the effectiveness of internal control and internal audit systems in an insurance company have been evaluated and internal control weaknesses and deficiencies have been revealed regarding an effective corruption risk management process.

Anahtar Kelimeler İç kontrol · iç denetim · suistimal denetimi

Jel Kodları M41, M42

Keywords Internal control · internal audit · corruption audit

Jel Codes M41, M42

Yazar Notu Bu çalışma, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Bilim Dalında Nezriye Gözde BİRCAN tarafından hazırlanmış olan "Suistimal Denetimi ve Sigorta Şirketlerinde Görülen Suistimal Vak'alarına Yönelik Bir Araştırma" adlı, 719562 numaralı doktora tezinin araştırma bölümünün ikinci kısmında yer verilen vak'a çalışmasından türetilmiştir.

Atıf | Citation: Bircan, N. G. (2025). Suistimal Denetiminde İç Kontrol ve İç Denetim Fonksiyonlarının Etkililiğinin Değerlendirilmesi: Örnek Olay Analizi. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi–Journal of Accounting Institute*, (73), 61-74. https://doi.org/10.26650/MED.1701626

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2025. Bircan, N. G.

Sorumlu Yazar | Corresponding author: N. Gözde Bircan g.bircan@iku.edu.tr

Author Note This study is derived from the case study presented in the second part of the research section of the doctoral thesis titled "Fraud Auditing and a Study on Fraud Cases in Insurance Companies" (No. 719562), prepared by Nezriye Gözde BİRCAN at the Department of Accounting, Department of Business Administration, Institute of Social Sciences, Istanbul University.

Extended Summary

In today's world, corruption and abuse continue to pose a significant risk of all businesses. Therefore, combating corruption is one of the most important global problems that constitutes one of the main focal points of all businesses. One of the most effective ways to prevent corruption and abuse in organisations is to first establish and effectively operate internal controls such as establishing ethical standards, developing internal policies and procedures, establishing risk monitoring and assessment processes, and designing clear and strong laws. The next step is to monitor, audit, and evaluate the effectiveness of these internal controls within the organisation. At this point, internal control and internal audit systems appear as two important systems that have an important function in preventing or revealing corruption and abuse incidents in enterprises. In other words, internal control and audit are separate functions that have a significant function in preventing and detecting corruption cases in organisations. Although internal control and audit are two separate functions within the organisation, there is a close relationship between these two functions that mutually affect each other. Corruption cases might be detected before they occur or prevented, considerably in case of internal controls designed with the aim of protecting its assets, ensuring reliability of financial reporting, compliance with related laws and regulations and effectiveness and efficiency of business operations work effectively inside of organisations, On the other hand, to make these internal controls work in an effective way, there should be an independent internal audit mechanism which evaluates the effectiveness and efficiency of internal control system and define various internal control weaknesses or deficiencies through continous monitoring in organisations.

This study aims to reveal internal control and internal audit weaknesses and deficiencies based on the evaluation of the effectiveness of the designed internal controls and internal audit system in an insurance company regarding an effective corruption risk management process. In the study, the theoretical information on the concepts of internal control and internal audit is first given, and then the literature review on the research topic is presented. Then, the role and importance of internal control and internal audit systems within the scope of corruption control are emphasised. In the last part of the study, the effectiveness of the internal control and internal audit systems is evaluated through a real case study, and the internal control and internal audit deficiencies that pose a problem for an effective corruption risk management process are identified, and necessary improvement suggestions are made.

As stated concretely in the case study, it has been observed that internal controls in the insurance company subject to the research are generally in the type of revealing internal controls, while preventive internal controls are missing. At the same time, it has been determined that there are significant deficiencies and weaknesses in the supervision and control of the internal controls in the insurance company. This situation has indicated that the employees, internal auditors and senior management of the insurance company are deficient in designing, implementing and auditing the internal controls that should be implemented or fail to implement these internal controls effectively.

The study contributes to the literature in terms of presenting the findings on internal control and internal audit weaknesses and deficiencies related to the research topic concretely through a real case study.

Suistimal Denetiminde İç Kontrol ve İç Denetim Fonksiyonlarının Etkililiğinin Değerlendirilmesi: Örnek Olay Analizi

Günümüz dünyasında suistimal ve suistimal içerikli hile olayları tüm işletmeler açısından önemli bir risk unsuru teşkil etmeye devam etmektedir. Bu yüzden suistimal ile mücadele konusu, tüm işletmelerin ana odak noktalarından birini oluşturan en önemli global problemlerden biridir. İşletmelerde suistimal problemini önlemenin en etkili yollarından biri öncelikle etik standartlar oluşturmak, işletme içi politikalar ve prosedürler ve geliştirmek, risk izleme ve değerlendirme süreçleri oluşturmak, açık ve güçlü yasalar

tasarlamak gibi iç kontrollerin oluşturulması ve etkin olarak işletilmesidir. Sonrasında ise söz konusu iç kontrollerin işletme içerisindeki etkinliğinin gözetimi, denetimi ve değerlendirilmesidir. Bu noktada iç kontrol ve iç denetim sistemleri işletmelerde suistimal olaylarının önlenmesi veya ortaya çıkarılmasında önemli bir fonksiyona sahip iki önemli sistem olarak karşımıza çıkmaktadır.

İşletme varlıklarının korunması, işletmenin finansal raporlamasının güvenilirliği ile ilgili yasa ve düzenlemelere uygunluğun sağlanması ve işletme faaliyetlerinin etkinliğinin ve verimliliğinin sağlanması amacıyla işletme içerisinde tasarlanmış olan iç kontrollerin etkin çalışması halinde suistimal olayları henüz ortaya çıkmadan önlenebilmekte veya önemli ölçüde azaltılabilmektedir. Söz konusu iç kontrollerin etkili şekilde çalışabilmesi için iç kontrol sisteminin etkililiğini değerlendiren ve sistemdeki çeşitli eksiklikleri veya zayıflıkları sürekli gözetim mekanizması ile ortaya çıkaran bağımsız bir iç denetim fonksiyonuna ihtiyaç bulunmaktadır. Dolayısıyla işletmelerde birbiriyle etkileşim halinde çalışan, bütünleşik şekilde işletilen ve birbirini destekleyici şekilde tasarlanmış iç kontrol ve iç denetim sistemleri suistimal ile mücadele sürecine önemli katkılar sağlayabilmektedir.

Çalışmada ilk olarak iç kontrol ve iç denetim kavramlarıyla ilgili teorik bilgilere yer verilmiş ve ardından araştırma konusu ile ilgili literatür incelemesi sunulmuştur. Sonrasında iç kontrol ve iç denetim sistemlerinin suistimal denetimi kapsamındaki rolü ve önemi üzerinde durulmuştur. Çalışmanın son bölümünde ise gerçek bir örnek olay üzerinden iç kontrol ve iç denetim sistemlerinin etkililiği değerlendirilmiş ve etkili bir suistimal risk yönetim süreci açısından sorun teşkil eden iç kontrol ve iç denetim eksiklikleri belirlenerek gerekli iyileştirme önerileri belirtilmiştir. Çalışma, araştırma konusu ile ilgili iç kontrol ve iç denetim zayıflıklarına ve eksikliklerine ilişkin bulguları gerçek bir olay üzerinden somut olarak ortaya koyması açısından literatüre katkı sağlayıcı niteliktedir.

İç Kontrol ve İç Denetim Kavramları

Bilinen en yaygın tanımıyla iç kontrol; işletme varlıklarının korunması, işletmenin finansal bilgilerinin doğruluk ve güvenilirliğinin sağlanması, işletme faaliyetlerinin ilgili kanunlara, yasal düzenlemelere uygunluğunun sağlanması ve işletmenin amaçlarına etkin bir şekilde ulaşmasını sağlamak amacıyla işletme içerisinde oluşturulan kontrollerin meydana getirdiği yapıyı ifade etmektedir. Tüm Dünya'da iç kontrol sistemlerinin tasarımına yön veren COSO tarafından 1992 yılında yapılan ve evrensel kabul edilen tanımda iç kontrol; *"genelde işletmenin yönetim kurulu, üst yönetimi ve diğer personeli tarafından etkilenen; faaliyetlerin etkililiği ve verimliliği, finansal raporlamanın güvenilirliği ve ilgili yasalara ve düzenlemelere uygunluk amaçlarına ulaşılıp ulaşılmadığı konusunda makul güvence sağlamak üzere tasarlanmış bir süreç"* olarak tanımlanmıştır (Cömert, 2016, s.7). Modern anlamda ve daha kısa tanımı ile iç kontrol; *"işletmelerin önceden belirlenen amaç ve hedeflerine ulaşılması olasılığını arttırmak için işletme yönetimi tarafından geliştirilen bir faaliyettir"* (Pamukçu, 2019, s.12).

Tarihsel süreç içerisinde sürekli olarak gelişim gösteren iç kontroller günümüzde bilinen yaygın bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre farklı ülkelerde faaliyet gösteren küçük veya büyük ölçekli pek çok işletme organizasyon içerisinde kendi kontrol sistemini oluşturmak amacıyla iç kontrol fonksiyonlarını kendi organizasyon yapısına adapte etmiş durumdadır. Dolayısıyla iç kontrol fonksiyonları sadece büyük işletmeler tarafından değil küçük işletmeler tarafından da organizasyon içerisinde zorunlu bir uygulama olarak benimsenmektedir (Mohamed ve İbrahim, 2023, s.243).

İşletme içi kontroller bütününden oluşan iç kontrol fonksiyonu işletme içerisinde etkin veya etkin olmayan bir rol oynayabilmektedir. İç kontrollerin işletmelerin amaçlarına ulaşmasında etkin bir rol oynayabilmesi için belirli niteliklere sahip olması gerekmektedir (Alajeli ve Wahhab, 2022, s.454). Bu noktada işletme içerisinde belirli amaçlara ulaşmak için tasarlanmış olan iç kontrollerin etkin çalışıp çalışmadığını

dolayısıyla iç kontrol sisteminin başarılı olup olmadığını değerlendiren ayrı bir fonksiyona ihtiyaç duyulmaktadır. Bu fonksiyon iç denetim olarak adlandırılmaktadır.

Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsünün (IIA) tanımına göre iç denetim; "*bir kurumun faaliyetlerini geliştirmek ve ona değer katmak amacını güden bağımsız ve objektif bir güvence ve danışmanlık faaliyetidir*" (IIA, 2019). IIA'in tanımı doğrultusunda işletmelerin yönetişim, kontrol ve risk yönetim süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve bu konuda sistemli bir yaklaşım geliştirmek iç denetimin görev kapsamı içerisindedir. Buna göre iç kontroller de işletmelerin yönetişim, kontrol ve risk yönetim süreçlerinin bir parçası olduğu için iç kontrollerin etkinliğini değerlendirmek de iç denetimin bir görevidir. İç denetim, işletmelerin kurumsal yönetiminin önemli unsurlarından biridir. İşletme içerisindeki yönetsel kontrollerin izlenerek bu kontrollerdeki yetersizliklerin veya eksikliklerin tespit edilmesi, çeşitli iyileştirme önerilerinde bulunulması ve elde edilen sonuçların üst yönetime raporlanması iç denetimin önemli görevlerinden biridir (Karahan, 2022, s.1561).

Yukarıdaki açıklamalar incelendiğinde iç kontrol ve iç denetimin işletme içerisinde birbirinden farklı iki fonksiyon olduğu, ancak aynı zamanda bu iki fonksiyon arasında karşılıklı olarak birbirini etkileyen yakın bir ilişki bulunduğu görülmektedir. İç denetim fonksiyonu temelde iç kontrollerin etkinliğini, verimliliğini ve başarısını değerlendirmektedir. Buna göre işletme içerisindeki iç kontrollerin istenildiği gibi çalışıp çalışmadığı iç denetim fonksiyonu tarafından değerlendirilmektedir. İç kontrol sisteminin sürekli olarak izlenmesi veya gözlemlenmesi, iç kontrol sistemindeki eksikliklerin veya zayıflıkların tespit edilmesi ve gerekli iyileştirmelerin sağlanması iç denetim fonksiyonu ile mümkün olabilmektedir. Başka bir deyişle işletme içerisinde tasarlanan iç kontrollerin etkinliğinin, verimliliğinin ve yeterliliğinin değerlendirilebilmesi iç denetim fonksiyonuyla anlamlı hale gelmektedir (Koç, 2022, s.105). Bununla birlikte etkin çalışan iç kontrol sistemlerinin de iç denetim fonksiyonu üzerinde etkisi bulunmaktadır. İç denetim ve iç kontrol fonksiyonları arasındaki karşılıklı etkileşim doğrultusunda etkin bir şekilde çalışan iç denetim fonksiyonunun iç kontrol sistemlerinin etkinliğine katkı sağlayabileceği gibi iyi şekilde tasarlanmış bir iç kontrol sisteminin de iç denetimin işini kolaylaştırabileceği söylenebilir.

Literatür İncelemesi

Bu bölümde işletmelerde suistimal olaylarının önlenmesi, suistimal risklerinin azaltılması ve suistimal ile mücadele konusunu spesifik olarak iç kontrol ve/veya iç denetim perspektifi kapsamında ele alarak değerlendiren ulusal ve uluslararası akademik çalışmalar özetlenmiştir. Literatür imcelemesi çalışmanın kapsam ve zaman kısıtlaması dikkate alınarak son on yıl ile sınırlandırılmıştır.

Mert (2023), sağlık sektöründe faaliyet gösteren bir veri bilim işletmesinde gerçekleşen suistimal olayını iç denetim departmanı nezdinde vak'a çalışması yöntemi ile incelemiştir. Çalışmanın sonucunda iyi yapılandırılmış, üst yönetim tarafından desteklenen iç denetim departmanlarının işletmelerde suistimallerin ortaya çıkarılmasında olumlu etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Muhtar ve ark. (2023), iç kontrol fonksiyonu ve suistimal arasındaki ilişkiyi Endonezya yerel hükümet kuruluşları üzerinde uyguladığı ampirik bir araştırma ile incelemiştir. Araştırma sonuçları hem potansiyel suistimal olaylarının sayısında hem de suistimallerin yol açtığı finansal kayıpların toplam tutarında zayıf iç kontrol sistemlerinin olumlu etkisinin olduğunu göstermiştir.

Karahan (2022), hilenin tespiti ve önlenmesi konusunu teorik olarak iç denetim perspektifinden değerlendirmiş ve çalışmasında suistimal riski ile ilgili tüm departmanların iç denetim departmanlarının sorumluluğunda olan departmanlar olduğunu vurgulamıştır. Wang ve ark. (2022), 2010-2019 yılları arasında Çin Borsasına kayıtlı işletmeler üzerinde yaptığı araştırma ile iç kontrolün yönetimsel suistimaller üzerindeki etkisini ve yöneticilerin karşılıklı el sıkışmaya dayalı politik ilişkilerinin iç kontrolün yönetimsel suistimalleri

önleyici misyonu üzerindeki etkilerini ampirik olarak test etmiştir. Yapılan araştırmanın sonucunda iç kontrol fonksiyonunun yönetimsel suistimaller üzerinde önemli derecede azaltıcı etkisinin olduğu, ancak karşılıklı el sıkışmaya dayalı söz konusu politik ilişkilerin iç kontrolün bu misyonunu zayıflattığı tespit edilmiştir.

Abdulwahhab ve ark. (2021), Irak hükümet kuruluşlarını analiz ettikleri çalışmalarında yer verdikleri ampirik araştırma kapsamında iyi bir hükümet sisteminin bulunmadığı, zayıf iç kontrol sistemlerine, düşük etkinlik ve verimlilikte iç denetim fonksiyonlarına sahip organizasyonlarda hile ve suistimal olaylarının artacağı sonucuna varmıştır. Gaduga (2021), Gana Ticaret ve Sanayi Bakanlığı üzerinde yaptığı örnek olay incelemesi ile iç denetimin işletmelerde suistimal ile mücadelede önemli bir role sahip olduğu sonucuna varmıştır. Çalışmada, iç denetçilerin yaptıkları çalışmaların o organizasyondaki denetim, raporlama çalışmalarını etkilemesi ve bağımsız denetçilerin çalışmalarının iç denetçilerin çalışmalarına bağlı olması sebebiyle organizasyon içerisinde iç denetçilerin suistimal ile mücadelede kritik bir önem taşıdığı vurgulanmıştır. Görmen (2021), suistimal riski yönetim sürecini spesifik olarak iç denetim perspektifinden değerlendirdiği çalışmada suistimal denetiminin iç denetimin dolayısıyla iç denetçilerin görev kapsamı içerisinde olduğunu belirtmiştir.

Nguyen ve ark. (2020), işletmelerdeki iç kontrol uygulamalarını suistimal önleyici birer sistem olarak değerlendirdikleri çalışmada yer vermiş oldukları ampirik bir araştırma ile işletmelerde iç kontrol sistemlerinin ve etik ilkelerin suistimalleri azaltmada önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur.

Lin ve ark. (2018), önemli iç kontrol zayıflıkları ve suistimal karşıtı Amerikan federal yasalarına uyum (FCPA) arasındaki ilişkiyi regresyon analizi yöntemiyle incelemiştir. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular, organizasyonlar tarafından suistimal karşıtı yasalara uyum sağlanmasında dolayısıyla organizasyonlarda görülen suistimal olaylarının azaltılmasında etkin iç kontrol sistemlerinin önemini açığa çıkarmıştır.

Ivakhnenkov (2017), işletmelerde kurumsal yolsuzluk (suistimal) olaylarına karşı verilen savaşta iç denetçilerin rolünü bağımsız denetçilerle birlikte ele aldığı çalışmasında yolsuzluk (suistimal) ile mücadele sürecinin iç denetçilerin ve bağımsız denetçilerin birlikte uyum içinde hareket etmesini gerektirdiğini ifade etmiştir.

Literatür incelemesi kapsamında yukarıda sunulan hem ulusal hem de uluslararası çalışmalar kapsamında yer verilen araştırmalar iç kontrol, iç denetim fonksiyonları ve suistimal denetim sürecinin başarısı arasında yakın bir ilişki bulunduğunu göstermiştir. Ayrıca söz konusu çalışmalar suistimal ile mücadelede iç kontrol ve iç denetim fonksiyonlarının kritik önemini de açığa çıkarmıştır.

İç Kontrol ve İç Denetim Fonksiyonlarının Suistimal Denetimindeki Rolü ve Önemi

Etik açıdan en geniş tanımıyla suistimal; belirli sosyal aktör ya da aktörlere haksız kazançlar veya avantajlar sağlayan ve belirli stratejik uygulamalar vasıtasıyla bu aktörler tarafından meşru hale getirilmeye çalışılan, toplumun çoğunluğu tarafından ise onaylanmayan faaliyetler dizisi olarak tanımlanabilir (Souza ve ark., 2019, s.4). Dolandırıcılık, yolsuzluk, rüşvet, kara para aklama faaliyetlerinin tamamı suistimal kavramının kapsamı içerisindedir. Söz konusu faaliyetler işletmelere büyük zararlar vererek işletmelerin sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Bununla birlikte içinde bulunduğumuz çağda işletmelerin karşı karşıya kaldığı suistimal olayları giderek artmakta ve yaygınlaşmaktadır. Suistimal olaylarının işletmeler için giderek daha da büyüyen bir tehdit oluşturduğu 21.yy dünyasında suistimallerin önlenmesi veya ortaya çıkarılması konusu pek çok departmanın olduğu gibi işletmelerin iç kontrol ve iç denetim departmanlarının karşı karşıya kaldığı yeni rol ve sorumluluklar arasında yer almaktadır. İç kontrol sistemi ve suistimal denetimi arasındaki temel ilişki ise 1992 yılında geliştirilmiş olan İç Kontrol Bütünleşik Çerçevesi olarak adlandırılan COSO modeline dayanmaktadır. COSO modelinin temel felsefesi suistimal olayları da dahil olmak üzere işletmelerde hile ile mücadele etme üzerine kuruludur. Buna göre COSO, hileye dolayısıyla suistimale de yol

açan faktörleri belirlemek ve işletmelerdeki suistimal olasılığını azaltacak rehberlik geliştirmek amacıyla oluşturulmuştur (Lin ve ark., 2018, s.4.). Buna göre COSO modelindeki her bir bileşen, 2018 yılında Peltier-Rivest tarafından geliştirilen (Peltier-Rivest, 2018, s.553) ve suistimalin ortay çıkış nedenlerini açıklamakta kullanılan suistimal üçgeni (baskı, fırsat ve etik değerler) ile Şekil-1'de gösterildiği gibi ilişkilendirilebilir.

Şekil 1

COSO Bileşenleri ve Suistimal Üçgeni İlişkisi

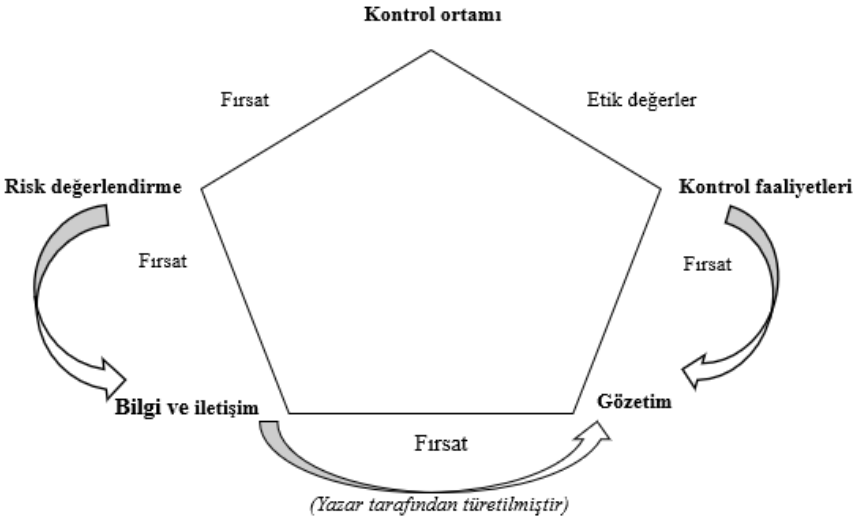

(Yazar tarafından türetilmiştir)

Yukarıda Şekil-1 incelendiğine COSO modelinin birleşenleri (kontrol ortamı, risk değerlendirme, kontrol faaliyetleri, bilgi ve iletişim ve izleme) ve suistimal üçgeninin iki unsuru (fırsat ve etik değerler) arasında yakın bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre her bir bileşendeki zayıflık veya eksiklik, suistimalin meydana gelmesi için gereken fırsat ortamını yaratmaktadır. Diğer bir deyişle COSO modeli bileşenlerindeki bu eksiklik ve zayıflıklar, suistimalcinin işletme içerisindeki iç kontrolleri aşabilmesi için gereken uygunluk ortamını yaratmaktadır. COSO modelinin temel yapı taşını oluşturan kontrol ortamındaki eksiklik veya zayıflıklar ise diğer bileşenlerden farklı olarak suistimal için hem fırsat ortamı yaratmakta hem de etik değerlerde zayıflamaya yol açarak işletme çalışanlarını suistimale yönlendirebilmektedir. Nitekim zayıf iç kontrol ortamına sahip bir işletmenin çalışanlarının etik değerlere bağlılığı da aynı yönde zayıflayacak bu da suistimalin gerçekleşmesini kolaylaştırabilecektir.

İşletme içerisinde tasarlanan önemli kontrol sistemlerinden biri olan iç kontroller önleyici, ortaya çıkarıcı ve düzeltici nitelikte olabilmektedir. Bu kapsamda iç kontroller; işletme içerisinde meydana gelebilecek potansiyel suistimallerin önlenmesine, gerçekleşen suistimallerin ortaya çıkarılmasına, yanlış veya hatalı suistimal önleyici uygulamaların ise zamanında düzeltilmesine ve böylelikle işletme hedeflerine ulaşılmasına yardımcı olabilmektedir. Daha kısa bir ifade ile işletme içerisindeki güçlü iç kontrol sistemleri hileli eylemlerin dolayısıyla suistimal olaylarının gerçekleşme olasılığını azalmaktadır. Özellikle suistimal olaylarının hayata geçirilmesine yönelik bireyleri motive edici unsurlar, işletmelerin güçlü iç kontrol sistemlerine sahip olmaları halinde azaltılabilmektedir. Buna göre güçlü iç kontrol sistemlerinin suistimal denetimindeki rolü üç temel noktada aşağıdaki gibi özetlenebilir (Le ve ark., 2020, s.177):

- İlk olarak, güçlü bir iç kontrol sistemi, işletme içerisinde işletme tarafından benimsenen misyon, vizyon ve temel etik değerler tarafından çerçevelenmiş açık ve tutarlı bir yönetim felsefesinin oluşturulmasını sağlar. Bu yönetim felsefesi ise işletme içerisinde genellikle dürüstlüğü ve çalışanların hileli dolayısıyla suistimale yönelik davranışlarda bulunmasını engelleyen uzun vadeli bir bakış açısını teşvik eder,

- İkinci olarak, iç kontrol sistemlerinin güçlü bir şekilde uygulanması genellikle tüm pozisyonlar için net iş tanımları ve süreçleri ile sonuçlanır ve bu da yönetim ve çalışanların aşırı yüklenmemesini sağlamaya yardımcı olur,
- Üçüncü olarak, işletme içerisinde tasarlanan güçlü bir iç kontrol sistemi ve etik davranış kuralları temelde çalışanları suistimale yönelik eylemlerden caydırmaya yöneliktir. İşletme içerisinde bu etik kuralların özellikle işletmeler tarafından yaygın uygulamalara dönüştürülmesi halinde suistimal yapan veya suistimal eylemine karışmaya meyilli bireyleri engelleyici bir nitelik kazanabilmektedir.

Suistimal denetiminde kritik bir role ve öneme sahip olan güçlü iç kontrollerin aksine işletme içerisinde zayıf bir iç kontrol sisteminin bulunması halinde ise söz konusu zayıflıklar suistimal olaylarının artmasına neden olacaktır. Özellikle işletmelerin iç kontrol sistemlerindeki önemli zayıflıklar işletme çalışanlarının veya yöneticilerinin ortaya çıkan kontrol boşluklarından faydalanarak COSO modelindeki uyum hedefini ihlal etmesine olanak tanımaktadır. Örneğin; etkin iç kontrolleri olmayan bir işletmenin çalışanlarının iş kazanmak veya ikramiye almak için yabancı bir devlet görevlisine rüşvet verebilme ya da işletme yönetiminin vergi kaçırma davranışında bulunma dolayısıyla suistimale sebep olabilme olasılığı artmaktadır (Lin ve ark., 2018, s.5.). Sonuç olarak iç kontrol sistemlerindeki önemli zayıflıklar; yönetimsel zayıflıklara, operasyonel etkinsizliğe ve verimsizliğe, kötü bir finansal yönetime yol açarak bir bütün olarak suistimal denetimini sürecini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Muhtar ve ark., 2023, s.6). Diğer bir deyişle iç kontroller, işletmelerin kurumsal yönetişimin bir parçası olarak özellikle yolsuzluk gibi suistimal olaylarının önlenmesinde önemli bir yönetim aracı olarak kullanılabilmektedir (Wang ve ark., 2022, s.311). Bu doğrultuda işletmelerin iç kontrol sistemlerindeki zayıflıkların ve eksiklerin zamanında tespit edilerek önlenmesi başarılı bir suistimal denetim sürecinin oluşturulması açısından büyük önem taşımaktadır. Söz konusu önemli zayıflıkların ve eksiklerin tespiti ile önlenmesi ise ancak etkili bir iç denetim sistemi ile mümkün olabilecektir. Buna göre güçlü bir iç denetim sistemi bir yandan her bir COSO iç kontrol modeli bileşeninin kontrol edilmesini sağlar iken diğer yandan her bir denetim fonksiyonuna suistimal ile mücadele eylemlerinin değerlendirilmesi konusunu da dahil edebilecektir. IIA ve Deloitte Küresel İç Denetim Merkezi'ne göre iç denetim sisteminin suistimal denetimindeki rolleri aşağıdakilerden oluşmaktadır (Alina ve ark., 2018, s.568);

- Yolsuzluk ve rüşvet risklerini değerlendirmek için özel prosedürler içermek,
- Yolsuzluk planlarını değerlendirmek,
- İç kontrol ortamını değerlendirmek,
- Denetim tekniklerini değerlendirilen risklerle ilişkilendirmek,
- İşletmenin tüm uyum yapısını, yasal fonksiyonlarını ve iç denetim fonksiyonlarını değerlendirmek,
- İşletmenin hesapları ve faaliyetlerine ilişkin risk değerlendirilmesinde kullanılacak değerlendirme kriterlerini belirlemek,
- Durum tespiti sisteminin etkinliğini değerlendirmek (politikalar ve prosedürler, iş sponsoru ortaklığı, durum tespiti için gereklilikler, risk sıralaması, kırmızı bayrakların belirlenmesi ve çözülmesi için protokoller, sözleşme sertifikasyonu, birleşme ve devralmalar),
- İşletme içi eğitimlerin sıklık, içerik ve yöntemlerini belirlemek,
- İşletme içi ihbar raporlama sistemlerinin etkinliğini değerlendirmek,
- İç denetim programlarının tespiti ve raporlanması için işletme içi süreçlerin izlenmesi ve gözden geçirilmesi,
- İşletme içi uygunsuzluklar için disiplin ve teşvik prosedürlerini değerlendirmek.

İç denetim sisteminin, suistimal denetimindeki rolü temelde iç denetim sistemlerinin riskle ilgili birinci sorumluluğuna işaret etmektedir. Buna göre iç denetimin riskle ilgili birinci sorumluluğu; bir işletmenin operasyonel ortamını potansiyel risk maruziyetleri açısından izlemek, tespit edilen risklerin etkisini değerlendirmek ve risk azaltma stratejilerinin yanı sıra tespit edilen riskleri en aza indirmek için atılması gereken adımlar hakkında tavsiyelerde bulunmaktır (Nyakumwa ve ark., 2023, s.99). Dünya genelinde tüm işletmeler için ciddi bir risk teşkil eden suistimal risklerinin değerlendirilmesi, önlemesi veya azaltılması da iç denetimin birincil risk sorumluluğunun kapsamı içerisinde yer almaktadır. Bu yüzden iç denetçilerin işletme içerisindeki iç kontrol sisteminin etkinliğinin ve verimliliğinin gözetimi ve denetimine ilişkin mevcut sorumluluklarının yanı sıra işletme içerisindeki suistimal açısından riskli noktaları belirlemek, suistimalleri önlemeye yönelik alternatif önlemler geliştirmek, işletme yönetimine bu konuda raporlar sunmak, görevi sırasında herhangi bir hile dolayısıyla suistimal faaliyetiyle karşı karşıya gelmesi halinde ise gerekli adli sürecin başlatılması için yönetimi bu durum hakkında bilgilendirmek gibi sorumlulukları da bulunmaktadır (Mert, 2023, s.729-730).

Örnek Olay Analizi

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın konusunu oluşturan örnek olaya ilişkin genel bilgilere, araştırmanın tasarımına ve araştırmanın bulgu ile sonuçlarına yer verilmiştir. Bu bölümde suistimal denetiminde önemli bir rol oynayan iç kontrol ve iç denetim sistemlerinin etkililiğinin örnek olay analizi yöntemi ile incelenmesi, zayıflıkların ve eksikliklerin ortaya konması amaçlanmıştır. Çalışmada yer verilen örnek olay, bir sigorta acentesının çalışanı tarafından "dolambaç (twisting)" yöntemi ile gerçekleştirilen bir suistimal olayını içermektedir (Hymes ve Wells, 2013, s.8).

Araştırma kapsamındaki sigorta işletmesi Türkiye'de 2000'li yıllarda faaliyet göstermeye başlamış olan uluslararası bir sigorta işletmesidir. İşletmenin operasyonal faaliyet çeşitliliği oldukça geniştir ve temel faaliyet konuları hayat sigortaları, emeklilik sigortaları ve varlık yönetiminden oluşmaktadır. İşletmenin çalışan sayısı 20.000- 30.000 arasındadır. İşletmenin portföyünde yaklaşık 25 milyonun üzerinde sigorta müşterisi bulunmaktadır. Araştırma konusu örnek olayın meydana geldiği işletmede adı geçen kişiler, gizlilik esası dikkate alınarak; "Sigortalı Bayan A (suistimal mağduru sigortalı)", "B Sigorta İşletmesi (suistimalin gerçekleştiği sigorta işletmesi)", "C Acente İşletmesi (suistimali gerçekleştiren suistimalcinin çalıştığı acente)" ve "Bay D (suistimalci acente çalışanı)" şeklinde kodlanmıştır. Buna göre örnek olay metninin sunulmasında, örnek olayın analizinde ve elde edilen sonuçların değerlendirilmesinde bu kodlamalar kullanılmış ve sembolik veriler paylaşılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmada örnek bir sigorta işletmesinde gerçekleşen suistimal olayı üzerinden iç kontrol ve iç denetim sistemlerinin etkililiğinin değerlendirilmesi ve başarılı bir suistimal risk yönetim süreci açısından sorun teşkil eden iç kontrol ve iç denetim eksikliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında araştırmaya konu sigorta işletmesinde meydana gelen suistimal olayı detaylı şekilde gerçek veriler üzerinden analiz edilmiş ve elde edilen bulgular iç kontrol ve iç denetim perspektifinden değerlendirilmiştir. Araştırma ile suistimal denetiminde iç kontrol ve iç denetim fonksiyonlarının rolünün ve öneminin örnek bir olay üzerinden gösterilmesi hedeflenmiştir.

Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları

Çalışmada yer verilen araştırma konusu, tek bir örnek olay ile sınırlandırılmıştır. Buna göre araştırmanın analiz birimi tek bir olayı kapsamaktadır. Araştırmada örneklem büyüklüğü göreli olarak küçük tutularak ve tek bir örnek olay üzerinde odaklanılarak gerçekleşen suistimal olayının iç kontrol ve iç denetim perspek-

tifinden detaylı olarak analiz edilmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma birden fazla örnek olayı içermediği için elde edilen sonuçlar karşılaştırmalı sonuçlar niteliğinde değildir. Bu durum çalışmanın kısıtlarından biri olarak değerlendirilebilir. Ayrıca araştırmadaki örnek olayda sigorta işletmesinin alt bir birimi olan sigorta acentesi da suistimal olayına karışmış olduğu halde sigorta acentesinin kendi iç kontrol ve iç denetim sistemlerine yönelik bilgilere erişim sağlanamadığı için bu veriler de araştırmaya dahil edilememiştir.

Araştırmanın hedef ana kitlesi sigortacılık sektörü olduğu için örnek olayın temin edildiği işletme sigorta işletmesidir. Çalışmada sigorta işletmelerinin esas alınmasının sebebi, suistimal denetimi kapsamında suistimal risk yönetim sürecine ilişkin eksiklik ve zayıflıkların, organizasyon içerisinde halihazırda aktif olarak var olan iç kontrol ve iç denetim sistemleri özelinde ortaya konulmak istenmesidir.

Araştırmanın temel veri kaynağı, telefon ve e-mail yolu ile yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilerden oluşmaktadır. Araştırmaya ilişkin görüşme yapılan işletme yöneticilerinin özellikle itibar, imaj, güven kaybı vb. gibi endişelerle organizasyon içerisinde gerçekleşen suistimal olaylarını yüz yüze yapılan görüşmelerle veya resmî belgelerle paylaşmak istememesi bu durumda etkili olmuştur. Bu kapsamda araştırma konusu işletmenin karşı karşıya kaldığı örnek olayı ve söz konusu örnek olayda suistimal risk yönetim süreci kapsamında uyguladığı yöntemleri ve adımları Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) esaslarına uygun olarak e-mail ve telefon görüşmesi yolu ile paylaşması istenmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan örnek olay incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Literatürde durum çalışması, örnek olay çalışması, vak'a çalışması, vak'a analizi vb. gibi farklı isimlerle anılan örnek olay incelemesi yöntemi temelde araştırma konusunu ilgilendiren örnek bir olaya veya olaylara ilişkin bilgi ve verilerin toplanmasını, analiz edilmesini ve değerlendirilmesini içermektedir. Örnek olay incelemelerinde araştırma konusu olay ve olgular kendi ortamında incelenmekte ve araştırmacı söz konusu örnek olayı ve örnek olaydaki olguları detaylı bir şekilde açıklamaya ve yorumlamaya çalışmaktadır (Izgar, 2017, s.746). Bu araştırma kapsamında da araştırma konusunu oluşturan örnek sigorta işletmesinde gerçekleşen suistimal olayı aynı sigorta işletmesinin kendi iç kontrol ve iç denetim sistemi içerisinde o işletmeye özgü iç kontrol ve iç denetim dinamikleri dikkate alınarak detaylı şekilde incelenmiştir. Araştırmanın bağımlı değişkenini suistimal denetimi, bağımsız değişkenlerini ise iç kontrol ve iç denetim sistemleri oluşturmaktadır.

Örnek olay inceleme yönteminin kullanıldığı araştırmalarda genel olarak bütüncül tek durum deseni, iç içe geçmiş tek durum deseni, bütüncül çoklu durum deseni ve iç içe geçmiş çoklu durumu deseni olmak üzere dört farklı araştırma deseni kullanılabilmektedir (Aytaçlı, 2012, s.7). Bu araştırma, tek bir birimin analiz edilmesini ifade eden bütüncül tek durum (olay) deseni üzerine tasarlanmıştır.

Örnek Olay

Bayan A, 2010 yılında birikim yapmak amacı ile B Sigorta İşletmesine ait bireysel emeklilik sigortası yaptırmıştır. Bayan A ilgili sigorta poliçesine ilişkin katkı payı ödemelerini, aylık olarak düzenli şekilde kendisine ait kredi kartı üzerinden otomatik ödeme talimatı ile yapmıştır. Bayan A, söz konusu bireysel emeklilik sistemi kapsamında kimlik, ikamet, iletişim ve ödeme bilgilerini B Sigorta İşletmesi ile paylaşmıştır. Bu bilgilerin tamamı eş zamanlı olarak B Sigorta İşletmesinin çalıştığı sigorta acentesi; C Acentesine de iletilmiştir. Bay D, kendisiyle iş gereği paylaşılan bu bilgileri kullanarak öncelikle Bayan A'nın imzasını taklit etmiş ve bireysel emeklilik sigorta poliçesine ait sigorta katkı payı ödemelerini dondurmuştur. Ardından aynı yöntem ile Bayan A'nın imzasını kullanarak Bayan A'nın bilgisi ve onayı dışında sigorta müşterisi Bayan A adına aylık 500 TL ödemeli ferdi kaza sigortası poliçesi yaptırmıştır. Bay D, yetkisiz şekilde gerçekleştirdiği işlemlerle ilgili olarak

sigorta müşterisi Bayan A'ya haber verilmesini önlemek ve yapmış olduğu suistimal eylemlerini gizlemek amacıyla Acentenin sigorta sistemine Bayan A adına sahte mail, ikamet ve iletişim bilgileri tanımlamıştır. Bu doğrultuda Bay D, sisteme sigorta müşterisi Bayan A'nın telefon numarası yerine de kendi telefon numarasını tanımlamıştır. Bay D'nin Bayan A adına bireysel emeklilik yerine ferdi kaza sigortası poliçesi yapmasındaki temel motive edici faktör ise bireysel emeklilik poliçesine kıyasla daha yüksek satış primi içeren ferdi kaza sigortası poliçesi üzerinden daha yüksek satış komisyonu elde etmek istemesi olmuştur.

Bay D tarafından yapılan suistimal, Bayan A'nın bireysel emeklilik poliçesine ait kredi kartı ödeme ekstrelerini incelemesi ve aylık olarak yaptığı 500 TL'lik katkı payı ödemelerinin bazı aylar için ilgili sigorta poliçesi ödemeleri arasında gözükmediğini fark etmesi ile ortaya çıkmıştır. Durumu fark eden Bayan A, sigorta poliçesi ödemelerinde gözlemlediği bu sorunu B Sigorta İşletmesine bildirmiştir. B Sigorta İşletmesi konuya ilişkin başlattığı incelemenin ardından C Acentesini dava etmiş ve Acente ile iş akdini sonlandırmıştır. C Acentesi ise çalışanı olan Bay D hakkında yasal bir şikayette bulunmamış, ancak Bay D'nin işine son vermiştir.

Örnek Olayın Analizi ve Sonuçlar

Bu bölümde araştırma konusu örnek olayda görülen suistimale ilişkin tespitlere yer verilmiştir. Buna göre sigorta işletmesinde meydana gelen suistimal olayı detaylı şekilde gerçek veriler üzerinden tespit edilmiş ve elde edilen sonuçlar iç kontrol ve iç denetim perspektifinden değerlendirilmiştir.

Örnek olayda tespit edilen suistimal türlerinin tanımlanmasında Uluslararası Hile İnceleyicileri Derneği (ACFE) tarafından belirlenmiş olan sigorta hileleri sınıflandırma sistemi esas alınmıştır. ACFE'nin sınıflandırmasına göre sigorta işletmelerinde görülen hileler, "*sigorta işletmesine karşı düzenlenen hileler*" ve "*sigortalıya/ sigorta yararlanıcılarına karşı düzenlenen hileler*" şeklinde iki grupta sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma uyarınca ilk grubu oluşturan suistimaller; sahte sigorta uygulamaları, sahte sigorta tazminatı talepleri, sahte sigorta hak sahipleri yaratma ve sigorta yolsuzluklarını içermektedir. İkinci grubu oluşturan suistimaller ise sigorta ödemelerinin hileli şekilde reddedilmesi, sigortalıya ait ödemelerin çalınması, sigorta poliçelerinde sahtekârlık yapılması ve aldatıcı sigorta satış uygulamalarını içermektedir (Hymes ve Wells, 2013, s.8).

B Sigorta İşletmesinde 2010 yılında gerçekleşen bu suistimal, ACFE tarafından belirlenmiş olan sigorta hileleri sınıflandırmasına göre hem birinci hem de ikinci grup kapsamına girmektedir. Araştırma konusu örnek olayın birinci gruba ek olarak ikinci grup kapsamına da girmesinin nedeni, suistimalci kişinin (Bay D) dolaylı olarak B Sigorta İşletmesinin çalışanı olmasıdır. Gerçekleşen suistimal olayının kurbanı ise sigorta poliçesi yaptırmış olan Bayan A, yani sigorta müşterisidir. Buna ek olarak ilgili örnek olayda Bayan A ile birlikte B Sigorta İşletmesi de dolaylı olarak birlikte iş yaptığı acentenin çalışanı tarafından suistimale maruz kalmış olan kurban işletme konumundadır.

Sigorta müşterisine karşı gerçekleştirilen suistimal, ACFE sigorta hileleri sınıflandırmasına göre sigorta poliçesi sahtekârlıkları grubunda yer alan "üçüncü taraflarca yapılan sahtekârlıklar" kapsamına girmektedir. Üçüncü taraflarca sigortalının poliçesi üzerinde yapılan sahtekârlıklar; temelde sigorta kaynaklarının (prim, ücret ve ödemeler) sigorta işi ile ilgisi bulunan üçüncü taraflarca (acenteler, brokerlar, ekspertizler vb. gibi) amaç dışı farklı yerlerde kullanılmasına veya çeşitli sahte, yanlış ya da yanıltıcı bilgi, belge ve işlemlerle sigortalının aldatılmasını ifade etmektedir. Sigorta işletmesine karşı gerçekleştirilen suistimal ise sahte sigortalama uygulamaları grubunda yer alan "gerçeğe aykırı sigorta belgeleri" suistimalini temsil etmektedir. Nitekim örnek olayda Bay D, B Sigorta İşletmesinin sigorta müşterisi adına yetkisiz ve gerçek dışı şekilde ferdi kaza sigortası poliçesi belgeleri yaratmıştır.

Araştırmaya konu örnek olayda Bay D, B Sigorta İşletmesinin sigorta poliçesi müşterisi olan Bayan A'ya ait poliçe ödemelerini, yetkisiz olarak bir başka sigorta türünün poliçe ödemesine aktararak kendisine haksız şekilde daha yüksek tutarda sigorta satış komisyonu kazancı sağlamıştır. İlgili örnek olayda "dolambaç (twisting)" adlı suistimal yöntemi somut şekilde görülmektedir. Dolambaç yöntemi, satış baskısı altında olan sigorta satış temsilcisi tarafından sigortalıya ait mevcut eski sigorta poliçelerinin daha yüksek satış komisyonu kazanmak amacıyla yeni ve farklı sigorta poliçeleriyle değiştirildiği bir suistimal yöntemini ifade etmektedir.

Örnek olayda Bayan A'nın sigorta poliçesi ödemelerine ilişkin olarak kredi kartı ekstresinde fark ettiği anormallik, açık bir suistimal belirtisi oluşturmuştur. Diğer bir deyişle gerçekleşen suistimal, sigortalının bireysel emeklilik poliçesi için yapmış olduğu ödemelerin, kredi kartı ödemelerinde gözükmediğini fark etmesi ve bu durumu B İşletmesine ihbar etmesi ile ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla gerçekleşen suistimal, sigorta müşterisinin kendisi tarafından yapılan ihbar yöntemi ile ortaya çıkarılmıştır. B Sigorta İşletmesi ilgili ihbar üzerine C Sigorta Acentesinden şüphelenmiş ve konu hakkında araştırma başlatmıştır.

Araştırmadaki örnek olayda Bay D'nin gerçekleştirdiği suistimalleri, acentenin sigorta muhasebe sistemindeki arka plan ve çift faktörlü doğrulama iç kontrollerinin eksikliğinden faydalanarak gizlediği görülmektedir. Olaya ilişkin olarak sigorta işletmesi ile yapılan görüşmede sigorta işletmesinin ve çalıştığı acentenin muhasebe sistemi içerisinde herhangi bir arka plan kontrolü bulunup bulunmadığı sorulmuştur. Buna göre sigorta işletmesi, sigorta müşterilerinin kendi adlarına bir sigorta poliçesi hazırlanması halinde kendilerine sistem üzerinden otomatik bildirim iletildiğini, ancak bu olayda Bay D'nin bildirim yapılan sigortalı telefon numarası, e-posta adresi vb. bilgileri değiştirdiği için sigortalının kendi adına farklı amaçlarla hazırlanan poliçelerden haberdar olamadığını dolayısıyla Bay D'nin ilgili iç kontrolü atlattığını belirtmiştir. Sigorta işletmesi tarafından verilen bilgiler, işletmenin muhasebe sistemine yönelik oluşturulan iç kontrollerde ve iç kontrolleri denetleyici konumda bulunan iç denetim sisteminde bazı eksikliklerin ve zayıflıkların olduğunu göstermiştir.

Bilindiği üzere suistimal olayları genel olarak işletme içerisinde iç kontrollerin bulunmamasından değil aksine mevcut iç kontrollerin etkili olmamasından kaynaklanmaktadır. Buna göre suistimal olayları genelde iç kontrollerin bulunduğu sistemlerdeki iç kontrollerin pasif hale getirilmesi, aşılması ve zayıf iç denetim sistemleri tarafından bu durumun fark edilmemesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Nitekim örnek olayda suistimalin görüldüğü işletme, faaliyet konusu gereğince zorunlu olarak işletme içerisinde gerekli iç kontrol sistemini tasarlamış ve uygulamış bir işletmedir. Buna rağmen örnek olayda işletmenin iç kontrol ve iç denetim sisteminde aşağıdaki temel kontrollerin ve uygulamaların eksik veya zayıf olduğu sonucuna varılabilir;

-Sistem içerisinde tıpkı sigorta müşterisi adına poliçe hazırlanması işleminde olduğu gibi sigorta müşterisine ait kimlik, iletişim ve ikamet bilgilerinin değiştirilmesi halinde hem sigorta yararlanıcısı olan sigorta müşterisine hem de sigorta işletmesine çift taraflı olarak bildirim yapan arka plan ve önleyici iç kontrol uygulamaları,

- Çift faktörlü kimlik doğrulamalarından oluşan ortaya çıkarıcı iç kontroller,

-İşletme çalışanlarına ait telefon, kimlik, mail ve ikamet bilgilerini mesaj, WhatsApp gibi uygulaması yazışmalarını arka planda depolayarak sistemdeki sigorta müşterilerine ait ilgili bilgilerle karşılaştıran ve eşleştiren önleyici iç kontrol uygulamaları,

- Sigorta müşterilerinin kimlik, adres ve iletişim gibi bilgileri üzerindeki çeşitli erişim kısıtlamaları sağlayan önleyici iç kontroller,

- Sigorta müşterilerinin bilgilerinin korunmasına yönelik şifreleme sistemlerinin oluşturulmasına yönelik önleyici iç kontroller,

-Sigorta işletmelerinin iş yaptığı aracı kurumların (acente, broker gibi) ana sigorta işletmesinin iç denetçileri tarafından yerinde denetimine, gözetimine ve izleme çalışmalarına yönelik iç denetim uygulamaları.

Sonuç

Tüm işletmelerde olduğu gibi sigorta işletmelerinde de iç kontrol ve iç denetim sistemlerinin etkililiği, suistimal ile mücadele konusunda önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Sigorta işletmelerinin iç kontrol ve iç denetim sistemleri ile suistimal riski arasında yakın bir ilişki vardır. Buna göre iç kontrol ve iç denetim sistemindeki önemli zayıflıklar ve eksikler, işletmelerde suistimal riskini arttırarak bir bütün olarak suistimal ile mücadele sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. Güçlü iç kontrol ve iç denetim sistemleri ise işletmelerde suistimal riskini azaltarak bir bütün olarak suistimal ile mücadele sürecine olumlu yönde önemli katkılar sağlamaktadır. Ayrıca iyi bir şekilde tasarlanan, işletilen ve sürekli gözetimden geçirilen iç kontrol ve iç denetim sistemleri işletmelerde meydana gelebilecek potansiyel suistimallerin önlenmesine yardımcı olmakta ve gerçekleştirilen suistimallerin işletme içerisinde gizlenmesini de zorlaştırmaktadır.

İşletme içerisinde oluşturulan ve uygulamada sıklıkla kullanılan fiziksel varlık kontrolleri, etik kurallar, yazılı personel politikaları ve prosedürleri, çift faktör doğrulamaları, şifreleme sistemleri, güvenlik kameraları, hesap ve işlemlerin gözden geçirilmesine yönelik süreçler, bağımsız mutabakatlar, görevlerin ayrılığı ilkesi, ihbar veya etik hatları, dijital imza uygulamaları, çalışan geçmişinin işe alımdan önce incelenmesi prosedürü gibi pek çok iç kontrol aynı zamanda etkin birer suistimal önleme prosedürü niteliğinde olabilmektedir. Söz konusu iç kontrollerin suistimallerin önlenmesinde etkili bir yönetim aracına dönüşebilmesi için ise bu kontrollerin tasarlanmasından çok etkin şekilde işletilmesine ve gözetilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu doğrultuda tasarlanan iç kontrollerde meydana gelebilecek ve suistimal için fırsat yaratabilecek önemli eksiklik ve zayıflıkların iç denetim sistemi ile tespit edilmesi ve önlenmesi gerekmektedir. Nitekim dünyada en büyük uluslararası iç denetim meslek örgütü olan IIA tarafından "*bir iç denetim faaliyetinin, operasyonel açıdan suistimal belirtilerini tespit edebilme ve değerlendirebilme, suistimal plan ve senaryolarını anlayabilme, suistimal önlemeye yönelik iç kontrollerin etkinliğini ve verimliliğini değerlendirebilme yeteneğine sahip olması gerektiği*" ifade edilmektedir (IIA, 2019, s.2).

Bu çalışma kapsamında Türkiye'de 2000'li yıllarda faaliyet göstermeye başlamış olan uluslararası bir sigorta işletmesinde meydana gelen gerçek bir suistimal olayı üzerinden iç kontrol ve iç denetim sistemlerinin etkililiğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda ilgili örnek olay vasıtası ile başarılı bir suistimal risk yönetim süreci açısından sorun teşkil eden iç kontrol ve iç denetim eksikliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Örnek olayda tespit edilen suistimal türlerinin tanımlanmasında Uluslararası Hile İnceleyicileri Derneği (ACFE) tarafından belirlenmiş olan sigorta hileleri sınıflandırma sistemi esas alınmıştır. Araştırma kapsamında sigorta işletmesinde meydana gelen suistimal olayı detaylı şekilde gerçek veriler üzerinden tespit edilmiş ve elde edilen bulgular iç kontrol ve iç denetim perspektifi özelinde değerlendirilmiştir.

Çalışmanın araştırma bölümünde yer verilen örnek olayda somut olarak belirtildiği üzere araştırmaya konu sigorta işletmesinde iç kontrollerin genellikle ortaya çıkarıcı iç kontroller türünde olduğu, önleyici iç kontrollerin ise eksik olduğu görülmüştür. Aynı zamanda sigorta işletmesinde mevcut bulunan ortaya çıkarıcı iç kontrollerin de gözetimi ve denetiminde önemli eksikliklerin ve zayıflıkların bulunduğu tespit edilmiştir. Bu durum araştırma konusu işletmenin çalışanlarının, iç denetçilerinin ve üst yönetiminin gerekli iç kontrolleri tasarlama, işletme ve denetleme aşamalarında eksiklerinin bulunduğunu veya söz konusu iç kontrolleri etkin şekilde uygulamakta başarısız olduğuna işaret etmektedir. Söz konusu bulgular, literatürdeki teorik bilgilerin gerçek bir örnek olay üzerinden somut olarak açığa çıkarılması açısından önemlidir. Araştırma bu yönüyle literatüre katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte araştırmada elde edilen sonuçlar, tek bir örnek olaya özgü sonuçları içerdiği için genellenebilir ve karşılaştırılabilir nitelikte değildir.

Hakem Değerlendirmesi Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri / Author Details
N. Gözde Bircan (Dr. Öğr. Üyesi)
[1] T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
0000-0002-0217-6339 g.bircan@iku.edu.tr

Kaynakça | References

Abdulwahhab, M. T.A.D., Anmar, A.K.A. & Eman, J. A. (2021). Using governance mechanism to raise the efficiency of internal control performance to confront government corruption in Iraq: An empirical study. *Webology*, *18*(2), 1278-1294 . http://dx.doi.org/10.14704/WEB/V18I2/WEB18389

Alajeli, E. H. A.W. & Asaad, M. A. (2022). The effectiveness of internal control and audit in reducing the risks of the phenomenon of administrative and financial corruption in government service units. *International Journal of Advances in Engineering and Management*, 4(11), 451-473. Retrieved from: https://www.ressjournal.com/Makaleler/704696251_15.pdf

Alina, C.M., Cerasela, S.E. & Andrea, T.R. (2018). The role of internal audit in fighting corruption.spatariu (Ed.), Ovidius University Annals Economic Sciences Series, 566-569, Romania.

Aytaçlı, B. (2012). Durum çalışmasına ayrıntılı bir bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *3*(1), 1-9. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/399478

Cömert, N. (2016). İşletmelerde iç kontrol ve denetim kavramlarının doğru kullanılması amacına yönelik kavramsal bir inceleme, *Marmara Business Review*, *1*(1), 1-20. http://dx.doi.org/10.23892/mbrev.2016124797.

Gaduga, G. (2021). The role of internal auditing in the fight against corruption: A case of the ministry of trade and Industry, Ghana. *The International Journal of Business & Management*, *9*(5), 1-10. http://dx.doi.org/ 10.24940/theijbm/2021/v9/i5/BM2105-003.

Görmen, M. (2021). İç denetim bakış açısıyla suistimal riski yönetimi. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 92-103. http://dx.doi.org/10.29131/ uiibd.944336

Hymes, L. & Wells, J. T. (2013), *Insurance fraud casebook: paying a premium for crime (E-Book)*. *John Wiley and Sons*, Retrieved from https://www.wiley.com/en-us/Insurance+Fraud+Casebook%3A+Paying+a+Premium+for+Crime-p-9781118700877

Institute of Internal Auditors (IIA) (2019). Retrieved from https://www.tide.org.tr/file/documents/pdf/Fraud%20and%20Internal%20Audit%20-%20PUBLISH%2017.05.2019.pdf .

Ivakhnenkov, S. (2017). Corporate corruption and functions of independent and internal auditors, *Scientific Papers NaUKMA Economics*, *2*(1), 45-51. http://dx.doi.org/ 10.18523/2519-4739212017119792.

Izgar, G. (2017). Araştırmaya dayalı öğrenme yaklaşımına ilişkin üniversite öğrencilerinin görüşleri: Örnek olay incelemesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Haziran,741-764. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/358564

Karahan, A. (2022). Hilenin tespiti ve önlenmesi: İç denetim perspektifi. *Tarih Okulu Dergisi*, *15*(58), 1554-1580. http://dx.doi.org/10.29228/joh.57755

Koç, S. (2022). İşletmelerde iç denetim ve iç kontrol yapısı etkileşimi. *İşletme Dergisi*, *3*(1), 105-120. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/isletme/issue/65926/1051199

Lee, N., Vu, L.T.P. & Nguyen, T.V. (2020). The use of internal control systems and codes of conduct as anti-corruption practices: Evidence from vietnamese firms. *Baltic Journal of Management*, *16*(2), 173-189. http://dx.doi.org/ 10.1108/BJM-09-2020-0338

Lin, Y.H., Cefaratti, M.A. & Huang, H.W. (2018). Internal control material weaknesses and foreign corrupt practices act violations. *Journal of Forensic Accounting Research*, *3*(1), 80-104. http://dx.doi.org/10.2308/jfar-52296.

Mert, İ. (2023), İç denetim departmanlarının bir işlevi olarak yolsuzluklara karşı önlemler ve sağlık sektöründe internet üzerinden bir denetim uygulaması. *Mali Çözüm*, *33*(177), 717-746. Erişim adresi: https://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/177malicozum/08.pdf

Mohamed, S. M. S. A. & İbrahim, F.B.G. (2023). The role of internal control in reducing financial corruption: Field study on farmers commercial bank. *Route Educational & Social Science Journal*, *10*(1), 239-256. http://dx.doi.org/ 10.17121/ressjournal.3334.

Muhtar, M., Winarna, J. & Sutaryo, S. (2023). Internal control weakness and corruption: Empricial evidence from indonesian local governments. *International Journal of Professional Business Review*, *8*(6), 1-21. https://doi.org/10.26668/businessreview/2023.v8i6.1278

Nguyen, Thang V.- Vu, Lien T.P.- Le, Ngoc T.B. (2021). The use of internal control systems and codes of conduct as anti-corruption practices: Evidence from vietnamese firms, *Baltic Journal of Management*, *16*(2), 173-189. https://doi.org/10.1108/BJM-09-2020-0338

Nyakumwa, B., Wadesango, N., Sitsha, L. (2023). The impact of internal audit function on corporate governance: A case of NSSA, Zimbabwe (2018-2022). *Journal of Economic and Social Development*, *10*(2), 97-105. Retrieved from: https://ideas.repec.org/a/ris/joeasd/0036.html

Pamukçu, A. (2019). *Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde iç kontrol ve iç denetim*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Peltier-Rivest, D. (2018). A model for preventing corruption. *Journal of Financial Crime*, *25*(2), 545-561. http://dx.doi.org/10.1108/JFC-11-2014-0048

Souza, A.L., Ryngelblum, A.L. & Rimoli, C.A. (2019). The internal audit and corruption: A logic on its own or the circumvention of prevailing logics? *Revista Capital Científico – Eletrônica (RCCe),* *17*(3), 9-25. http://dx.doi.org/10.5935/2177-4153.20190016

Wang, B., Li, Y., Xuan, W. & Wang, Y. (2022). Internal control, political connection, and executive corruption. Emerging Markets Finance and Trade, 58(2), 311-328. https://doi.org/10.1080/1540496X.2021.1952069